

KRIGSHISTORISK TIDSSKRIFT

UDGIVET AF DET MILITÆRE LÆSESELSKAB RENDSBORG

SÆRNUMMER

JUNI 2007

43. ÅRG.

Admiral Gambiers vurdering af Københavns Søforsvar i 1807 og Englands anvendelse af den danske flåde

Af Henrik Saxtorph, f. 1955, cand.phil. i historie med speciale i Københavns Søforsvar 1807, og fra 1990 arkivar ved Grønlands Nationalmuseum, derefter administrator, IT-medarbejder og underviser i kirkeministerielt og amtsligt regi. I dag er han fuldmægtig i Undervisningsministeriet.

Den engelske flådes øverstkommanderende, admiral, Lord Gambier førte en daglig journal over sin kommando fra ankomsten til Øresund den 4. august til englænderne drog af med flåden i oktober¹. Den er inddelt i kapitler, som fortløbende blev sendt tilbage til hans foresatte i England; ofte er Københavns Søforsvar angivet som årsag til de foretagne dispositioner. Søforsvaret omkring Københavns Havn bestod mod nord af batteriet Trekroner og i havneindløbet af to blokskibe, Mars (60 kanoner) og Sct. Thomas (22 kanoner), syd herfor 3 stykpramme (i alt 60 kanoner), og mod øst på Revshalen var tre gamle linieskibe blevet grundsat, fyldt med sten og jord. De udgjorde det nye batteri Prøvestenen (i alt 89 kanoner). En stykpram (20 kanoner) og et flådebatteri (24 kanoner) blev ligeledes placeret her for at dække batteriets flanker. Foruden denne faste og flydende defension rådede Søforsvaret over en Kanonflotille, som bestod af 15 kanonchalupper (hver med to 24 pds kanoner og fire 4 pds haubitser), 11 kanonbåde (hver med to 18 pds kanoner og seks 4 pds haubitser), en kanonjolle (med en 24 pds kanon og to 4 pds haubitser) og fire bombarderfartøjer (med i alt fire 100 pds morterer og to 4 pds Haubitser). Søforsvaret blev ledet af flådens faktiske chef, kommandør Steen Andersen Bille, som var den ene af Københavns to næstkommanderende; han kom i opposition til den øvrige militære ledelse, fordi han ønskede at handle i overensstemmelse med Kronprinsens ordre af 11. august, om at København skulle forsvares til det yderste. Han foranledigede, at hans 2. adjutant, premierløjtnant Grodtschilling, udfærdigede en journal² over fjendtlighederne til søs, som er en væsentlig kilde til vores viden om søforsvaret.

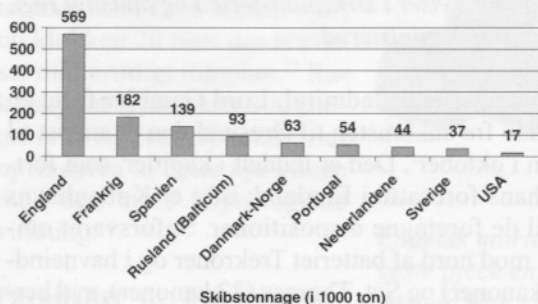

James Gambier (1756-1833). Engelsk admiral. 1807 chef for den flådestyrke, der foretog overfaldet på København og røvede den danske flåde.

De politiske årsager til Københavns bombardement diskuteres stadig³. Skyldtes angrebet den nytiltrådte engelske regerings ønske om militær handling, eller skyldtes det underretninger om Frankrigs hemmelige aftaler med Rusland ved deres separate fred ved byen Tilsit (i dag Sovetsk) den 25. juni –

aftaler som også omfattede den danske flåde? Uanset årsag havde den danske flåde betydning for englænderne. I 1805 var den danske flåde den 5. største i Europa, den russiske Østersø-flåde 4. størst – og intet tyder på at magtforholdet havde ændret sig væsentligt to år senere⁴. Hvis det derfor lykkedes Frankrig at få kommandoen over disse flåder, så ville den franske flådestyrke i forhold

De 8 største flåder i Europa samt USA i 1805

til den engelske stige dramatisk fra 32% til hele 59%. Og for det baltiske område ville ændringen af styrkeforholdet være katastrofalt for England: Områdets store tømmerressourcer ville i praksis blive utilgængelige. Det var således af strategisk betydning for England at bevare den absolutte magt på havene

– som modstykke til Frankrigs overlegne magt på det europæiske fastland, og følgelig af afgørende betydning at få udleveret den danske flåde.

Kanonbåd. Farvelagt tegning af ukendt kunstner. Viser kanonbåd under krigen 1807-14. Båden ses forfra for tværs mod bagbord. Tilskrives C.W. Eckersberg, men kan være senere.

Englands anvendelse af den danske flåde

I dansk historie er det blevet hævdet, at vores stolte flåde rådnede op i engelske havne, herved kunne uretfærdigheden ved det skændige ran yderligere forstærkes. Imidlertid blev den danske flådes mange skibe faktisk anvendt efter bedste

"En af kanonbaadenes tappre attaker mod fjenden, søndagen den 23. august 1807." Maleri af C.W. Eckersberg.

evne. Et eksempel er det danske vagtskib i Øresund, Frederiksværn. Det var en 24 år gammel, skrøbelig og usødygtig fregat med 36 kanoner og med en måde- lig besætning på 226 mand⁵. Af økonomiske grunde var det normalt, at sådan- ne skibe blev anvendt som vagtskibe. Skibschefen var kaptajn Gerner, som havde rapporteret om den engelske flådes ankomst til Øresund den 4. august. Den 12. modtog han ordre om at sejle tilbage til København, og hvis det ikke var muligt at slippe forbi den engelske flåde, skulle han i stedet landsætte og brænde Frederiksværn og redde mandskabet via land. Men vinden var samme aften i sydøst med stærk strøm fra syd, så kaptajn Gerner forsøgte at sejle ud i Kattegat for at nå Norge.

Næste dag beordrede admiral Gambier linjeskibet Defence (74 kanoner) og fregatten Comus (22 kanoner) at sætte efter Frederiksværn for at føre den tilba- ge til Sundet. Det lykkedes efter 45 minutters kamp, som kostede danskerne 12 dræbte og 20 sårede, mens englændernes tab begrænsede sig til en lettere såret sømand på Comus. Den 19. var Frederiksværn tilbage i Sundet, hvorefter Gambier tog initiativ til at udveksle de sårede danske søfolk med besætningen fra et engelsk handelsskib, som 10 danske kanonbåde havde angrebet og sat i brand to dage tidligere. Handelsskibet kom fra Memel (i dag Klaipeda) med tømmer til Skotland sammen med et amerikansk handelsskib, som derfor gik fri. Efter at have overflyttet resten af det danske mandskab til linjeskibet Inflexible, blev det vurderet, at Frederiksværn ikke var egnet til aktiv tjeneste, men i stedet kunne anvendes som hospitalsskib.

Det var jo ikke en ærefuld skæbne for den gamle fregat! Men skibet blev anv- endt til et formål, som ellers havde beslaglagt anden engelsk tonnage. Tilsva- rende blev mange andre danske skibe anvendt som fængselsskibe eller

boligskibe for den engelske flådes mandskab. Det danske linjeskib Christian VII dannede sågar forbillede for bygningen af nye engelske skibe. Beregninger viser, at England udskiftede 50.000 tons linjeskibe i perioden fra 1805 til 1815. De danske skibe i aktiv engelsk tjeneste udgjorde ca. 8.000 tons eller ca. 18% af denne udskiftning⁶. Så den danske flåde rådnede ikke op i de engelske havne.

Søforsvaret

Danskerne havde forventet, at det engelske angreb ville komme fra søsiden, men angrebet var baseret på konventionelt landartilleri, opstillet i en stor halvcirkel omkring København. Bombardementet var ren terror mod en civil bys borgere for at gennemtvinge flådens udlevering. Oprindeligt var flåden, som lå aftaklet i sit leje, blevet krævet udleveret som et pant: Dvs. flåden ville blive leveret tilbage efter den endelige fred. Men efter bombardementet blev den krævet udleveret som ejendom. Københavns kommandant, generalmajor Peymann, havde ikke mulighed for at forhindre bombardementet. Englænderne skulle have været stoppet ved landgangen i Vedbæk, men det ville have krævet mandskab, som var placeret i Holsten pga. frygt for et fransk angreb. Derfor måtte Københavns forsvar ske på baggrund af de tropper og det materiel, der nu engang var til rådighed. Billes journal beskriver positivt flådens forsvar, både for havnebefæstningens og kanonflotillens vedkommende.

I perioden før den 16. august omtaler Gambier efterretninger om de danske forsvarsværker og vagtskibet Frederiksværn. Den 17. omtaler han handelsskibet, som blev brændt af danskerne, og at telegrafskibet Cambrian, som lå i nærheden, intet kunne stille op pga. vindstille. Det svarer til Billes journal. Den 16. om aftenen omtales en kanonbådsaktion mod de sydfra kommende transportskibe, der imidlertid måtte opgives, da det begyndte at lufte. Kanonbådene var i fare for at blive afskåret af nogle engelske krigsskibe. Næste morgen forsøgte kanonbådene igen. Gambier og Bille er enige om, at det lykkedes. Den 19. beskriver Gambier forsvaret af havneindløbet til København som effektivt med den væsentlige pointe, at danske kanonbåde kunne avancere ganske langt op ad kysten pga. dækningen fra Trekroner og de to blokskibe. Den 26. konstaterer han endvidere med beklagelse ("I regret"), at den engelske flådeenhed af mindre kanonskibe kaldet "The Advanced Squadron" ikke kunne stille noget op mod dette forsvar. Næste dag planlægges en aktion mod det ene af de to blokskibe, fordi det er til gene ("annoy") for landtropperne nær Sundet. Flere både med kraftig bevæbning blev samlet for at udføre et overraskelsesangreb, men det viste sig at være for lyst, så aktionen blev afblæst. Aktionen blev så forsøgt den 29., men det var stadig for lyst. Gambier orienterer også om et mislykket forsøg på at afskære nogle kanonbåde. Han meddeler i øvrigt lidt overrasket, at det ser ud til, at kanonbådene findes i et stort antal.

Udtrykket "annoy" anvendes flere gange i forbindelse med det danske søforsvar. Umiddelbart lyder det jo noget overlegent – tror danskerne virkelig, at de kan andet end at irritere os? Men den sammenhæng, ordet bruges i, efterlader mere et indtryk af, at Søforsvaret vitterligt var et problem, og at det var nødvendigt at handle herefter.

Den 17. angriber kanonbådene de engelske landtropper, som er placeret tæt på Sundet, hvorfor Gambier fandt det nødvendigt at sende "The Bombs and Gun Brigs". Efterfølgende bliver The Gun Brigs forstærket med kraftigere kanoner udlånt fra linjeskibene. I de følgende dage angriber danskerne igen, hvorfor det er nødvendigt at forstærke skibenes armering, ligesom batteristillingerne på land må forstærkes pga. kanonbådenes angreb⁷. På englændernes højre flanke – altså syd for København ved Kalvebod Brygge – skaber kanonbådene også problemer for batteristillingerne. Gambier er meget optaget af at yde støtte til landtropperne, fordi han stadig kalkulerer med, at den sydlige indsejling til København kan bruges som flugtvej for den danske flåde. Her udspiller sig i dagene omkring den 26. august regulære kampe mellem danske kanonbåde og engelske tropper. I øvrigt oplyser Gambier, at det er nødvendigt at placere fire transportskibe i sejlrenden ude i Sundet, fordi danskerne havde fjernet sømærkerne, og at danskerne med stor beslutsomhed besvarer englændernes bombardement.

Gambiers journal giver således et konkret eksempel på, hvordan den danske flådes skibe blev anvendt, og viden om, hvordan Søforsvaret formåede at engagere englænderne i kamp, forsinke opstillingen af batterier og lægge beslag på materielle og tidsmæssige ressourcer.

Noter

¹ Teksten kan læses på forfatterens hjemmeside www.1807.dk.

² Teksten er udgivet i en kommenteret artikel af Orlogskaptajn Bistrup i *Tidsskrift for Søvæsen*, 1929.

³ Thomas Munch-Petersen har i sin artikel "The secret intelligence from Tilsit" i *Historisk Tidsskrift* 2002 og i den nys udkomne bog "Defying Napoleon. How Britain Bombarded Copenhagen and Seized the Danish Fleet in 1807" beskæftiget sig med de politiske årsager.

⁴ Jan Glete "Navies and Nations... 1500 – 1860". Stockholm 1993.

⁵ H.G. Garde "Den dansk-norske Sømagts Historie 1700 – 1814". København 1852.

⁶ Jakob Seerup & Thomas Olesen "Belejring og bombardement" i Det. Kgl. Biblioteks udstillingskatalog *Magtspillet, Danmark og Napoleon*. København 2005.

⁷ Henrik Saxtorph "Det britiske angreb og Københavns Søforsvar 1807" i *Marinehistorisk Tidsskrift*, 1990 nr. 3.